

## **RAQAMLI TA‘LIM SHAROITIDA BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHISINING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI**

**Abduvoxidova Shaxnoza Ahmadjon qizi**  
**Namangan Davlat pedagogika instituti**  
**Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi**  
**(Boshlang‘ich ta‘lim) yo‘nalishi magistratura talabasi**

**DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23245216>**

**Annotatsiya:** Maqolada raqamli ta‘lim sharoitida boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslari tahlil qilinadi. Raqamli kompetensiyaning o‘qituvchi kasbiy faoliyatidagi o‘rni, pedagogik shart-sharoitlar, zamonaviy ta‘lim texnologiyalaridan foydalanish va kasbiy rivojlanish masalalari yoritiladi.

**Kalit so‘zlar:** raqamli ta‘lim, boshlang‘ich ta‘lim, kasbiy kompetensiya, raqamli kompetensiya, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi, raqamli pedagogika, ta‘lim texnologiyalari.

**Аннотация:** В статье анализируются педагогические основы развития профессиональной компетентности учителя начальных классов в условиях цифрового образования. Раскрывается роль цифровой компетентности, современных образовательных технологий, цифровой образовательной среды и непрерывного профессионального развития педагога в современной начальной школе.

**Ключевые слова:** цифровое образование, начальное образование, профессиональная компетентность, цифровая компетентность, учитель начальных классов, цифровая педагогика, образовательные технологии.

**Annotation:** The article analyzes the pedagogical foundations of developing primary school teachers' professional competence in digital education. It examines the role of digital competence, modern educational technologies, digital learning environments, and continuous professional development in improving teachers' professional activities.

**Keywords:** digital education, primary education, professional competence, digital competence, primary school teacher, digital pedagogy, educational technologies.

**Kirish.** Bugungi kunda ta‘lim tizimida kechayotgan raqamli transformatsiya pedagogik faoliyatning mazmuni, shakllari va vositalarini tubdan o‘zgartirmoqda. Raqamli texnologiyalarning ta‘lim jarayoniga jadal kirib kelishi o‘qituvchidan nafaqat zamonaviy texnik vositalardan foydalanish ko‘nikmasini, balki ularni pedagogik maqsadga muvofiq tanlash, ta‘lim mazmuni bilan uyg‘unlashtirish va o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirish qobiliyatini ham talab etmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida ushbu masala alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki boshlang‘ich sinf o‘quvchisining bilish faoliyati, dunyoqarashi, mustaqil fikrlashi va ta‘limga munosabati aynan shu bosqichda shakllanadi. Shuning uchun raqamli ta‘lim vositalaridan samarali foydalanish o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi bilan bevosita bog‘liqdir.

Raqamli ta‘lim sharoitida boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasi an‘anaviy pedagogik bilim va ko‘nikmalar doirasidan kengayib, raqamli muhitda ta‘limni loyihalashtirish, tashkil etish, baholash va takomillashtirish qobiliyatlarini ham o‘z ichiga oladi.

O‘qituvchi elektron ta‘lim resurslari, interaktiv platformalar, multimedia vositalari, virtual ta‘lim muhitlari hamda boshqa raqamli texnologiyalardan foydalanish bilan bir qatorda, ularning didaktik imkoniyatlarini to‘g‘ri baholay olishi zarur. Bunda texnologiyaning mavjudligi emas, balki undan ta‘limiy natijaga erishish uchun qanday metodik asosda foydalanilayotgani muhim hisoblanadi.

Boshlang‘ich ta‘limning o‘ziga xosligi o‘qituvchidan yuqori darajadagi pedagogik moslashuvchanlikni talab qiladi. Kichik yoshdagi o‘quvchilar uchun raqamli vositalar qiziqish va faollikni oshiruvchi omil bo‘lishi bilan birga, noto‘g‘ri yoki me‘yoridan ortiq qo‘llanganda ta‘lim jarayonining mazmuniy samaradorligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bois boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi raqamli texnologiyani pedagogik vazifa, o‘quv maqsadi, o‘quvchining yosh va psixologik xususiyatlari hamda kutilayotgan ta‘limiy natijalar bilan bog‘lay olishi lozim. Bu esa kasbiy kompetensiyaning tarkibida raqamli, pedagogik, metodik va kommunikativ komponentlarning o‘zaro integratsiyasini taqozo etadi.

Mazkur muammoning dolzarbligi shundaki, o‘qituvchining raqamli kompetensiyasini rivojlantirish masalasi faqat texnik ko‘nikmalarni shakllantirish bilan cheklanmaydi. U o‘qituvchining kasbiy tafakkuri, pedagogik dizayn qobiliyati, raqamli muhitda muloqot olib borishi, ta‘lim resurslarini tanqidiy baholashi va o‘z pedagogik faoliyatini refleksiv tahlil qilishi bilan chambarchas bog‘liq. Shu nuqtayi nazardan, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishni kompleks pedagogik jarayon sifatida ko‘rib chiqish zarur.

Tadqiqotning maqsadi raqamli ta‘lim sharoitida boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish hamda uning samarali rivojlanishiga xizmat qiluvchi asosiy pedagogik shart-sharoitlarni aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun kasbiy kompetensiyaning mazmun-mohiyatini ochib berish, raqamli kompetensiyaning uning tarkibidagi o‘rnini aniqlash, zamonaviy raqamli ta‘lim muhitining o‘qituvchi faoliyatiga ta‘sirini tahlil qilish va kasbiy kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini umumlashtirish vazifalari belgilandi.

Tadqiqotning ilmiy ahamiyati boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini raqamli ta‘limning zamonaviy talablari bilan bog‘liq holda kompleks yondashuv asosida talqin etish bilan belgilanadi. Amaliy jihatdan esa tadqiqot natijalari bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlash, amaldagi pedagoglarning kasbiy rivojlanishini tashkil etish va raqamli ta‘lim muhitini takomillashtirish jarayonida foydalanilishi mumkin.

**Asosiy qism.** Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasi zamonaviy ta‘lim jarayonida pedagogning o‘z kasbiy vazifalarini mustaqil, samarali va ijodiy bajarishini ta‘minlovchi bilim, ko‘nikma, malaka, qadriyat va shaxsiy sifatlarning yaxlit tizimi sifatida namoyon bo‘ladi. Raqamli ta‘lim muhitining kengayishi natijasida ushbu kompetensiyaning mazmuni ham o‘zgarib, o‘qituvchidan raqamli vositalarni bilishdan ko‘ra ularni ta‘lim maqsadlari bilan pedagogik jihatdan uyg‘unlashtirish qobiliyatini talab qilmoqda. Shu jihatdan kasbiy kompetensiyani faqat muayyan fan bo‘yicha bilim yoki metodik mahorat bilan chegaralash raqamli ta‘limning real ehtiyojlarini to‘liq aks ettirmaydi.

Boshlang‘ich ta‘limda pedagogik kompetensiyaning ahamiyati ayniqsa yuqori bo‘lib, o‘qituvchi o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ta‘lim mazmunini sodda, tushunarli va qiziqarli shaklda tashkil etishi kerak. Raqamli muhit esa ushbu faoliyatga

qo‘shimcha imkoniyatlar bilan birga yangi kasbiy talablarni ham olib kiradi. Xususan, o‘qituvchi raqamli resurslarni izlash, saralash, baholash, moslashtirish va ulardan darsning muayyan bosqichida maqsadli foydalanish qobiliyatiga ega bo‘lishi zarur. Raqamli kompetensiya shu ma‘noda kasbiy kompetensiyaning alohida va ajralmas komponentiga aylanmoqda. Tadqiqotchilar o‘qituvchining raqamli kompetensiyasini texnologiyadan foydalanishning texnik jihatlari bilangina emas, balki pedagogik amaliyot, kommunikatsiya va ta‘lim dizayni bilan bog‘liq kompleks qobiliyatlar majmui sifatida ko‘rsatadilar [4:2456].

Raqamli kompetensiyaning mazmunini chuqurroq anglash uchun raqamli savodxonlik va raqamli kompetensiya tushunchalarini farqlash muhim. Raqamli savodxonlik ko‘proq texnologik vositalardan foydalanishning boshlang‘ich bilim va ko‘nikmalarini ifodalasa, raqamli kompetensiya mazkur vositalardan muayyan pedagogik vazifani hal qilish uchun ongli va samarali foydalanishni nazarda tutadi. Shu nuqtayi nazardan, o‘qituvchi raqamli texnologiyani shunchaki darsga kirituvchi emas, balki uning didaktik imkoniyatlarini tahlil qiluvchi va ta‘lim natijasiga yo‘naltiruvchi subyekt sifatida qaralishi kerak. Falloon tomonidan ishlab chiqilgan o‘qituvchining raqamli kompetensiyasi konsepsiyasida ham raqamli kompetensiya texnologik bilimlardan tashqari pedagogik amaliyot va professional faoliyat bilan uzviy bog‘langan kompleks tuzilma sifatida talqin qilinadi [2:2450].

Raqamli muhitda o‘qituvchining kasbiy faoliyati uning o‘z pedagogik identitetini qayta ko‘rib chiqishini ham talab etadi. O‘qituvchi raqamli vositalardan foydalanish jarayonida yangi kommunikativ usullarni o‘zlashtiradi, ta‘lim jarayonini loyihalashning moslashuvchan shakllaridan foydalanadi va o‘qituvchining faol ishtirokini ta‘minlashga intiladi. Raqamli muhitni pedagogik jihatdan loyihalash o‘qituvchining texnologik imkoniyatlarni ta‘lim mazmuni va o‘qituvchi ehtiyojlari bilan birlashtirish qobiliyatiga bog‘liq. Bunday yondashuv o‘qituvchining raqamli identitetini rivojlantirish bilan ham bevosita aloqador bo‘lib, pedagogik faoliyatning zamonaviy shakllarini shakllantirishga xizmat qiladi [3:96].

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini raqamli sharoitda rivojlantirish, demak, texnologik ko‘nikmalarni mexanik ravishda shakllantirish emas, balki pedagogik bilim, metodik mahorat, raqamli vositalardan foydalanish va refleksiv faoliyatni yagona tizimga birlashtirish jarayonidir. Raqamli davrda boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining pedagogik kompetensiyasini kuchaytirish aynan shu integrativ yondashuvni talab qiladi [1:911].

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish samaradorligi, avvalo, o‘qituvchi faoliyat yuritadigan pedagogik muhitning mazmuni va tashkil etilishiga bog‘liq. Raqamli ta‘lim sharoitida bunday muhit o‘qituvchining texnologiyadan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga, uning mustaqil izlanishi, tajriba almashishi va kasbiy faoliyatini refleksiv baholashiga sharoit yaratishi lozim. Shu nuqtayi nazardan, pedagogik shart-sharoitlarni raqamli infratuzilma, metodik qo‘llab-quvvatlash, uzluksiz kasbiy rivojlanish va amaliy faoliyatning o‘zaro bog‘langan tizimi sifatida qarash mumkin.

Birinchi muhim shart-sharoit — o‘qituvchining raqamli texnologiyalarni pedagogik maqsadga muvofiq tanlash va qo‘llash imkoniyatini ta‘minlaydigan raqamli ta‘lim muhitini shakllantirishdir. Bunda elektron darslik, multimedia materiallari, interaktiv topshiriqlar, ta‘lim platformalari va virtual muhitlar o‘quv jarayonining maqsadi bilan uyg‘unlashtirilishi kerak. Raqamli vositaning ko‘pligi ta‘lim sifatini avtomatik ravishda oshirmaydi; uning samarasi

o‘qituvchi tomonidan qanday didaktik vazifa uchun va qanday metod asosida qo‘llanayotganiga bog‘liq. Zamonaviy raqamli pedagogik amaliyot uchun zarur kompetensiyalar tarkibiga texnologik vositalardan foydalanish bilan bir qatorda, ularni ta‘lim jarayonining mazmuni va pedagogik strategiyalari bilan integratsiyalash qobiliyati ham kiradi [6:507].

Ikkinchi shart-sharoit o‘qituvchining amaliy raqamli faoliyatini muntazam rivojlantirish bilan bog‘liq. Nazariy bilimning o‘zi kasbiy kompetensiyaning barqaror shakllanishini kafolatlamaydi. O‘qituvchi real pedagogik vaziyatlarda raqamli topshiriqlar yaratish, o‘quvchilarning faoliyatini kuzatish, natijalarni tahlil qilish va ta‘lim jarayonini qayta loyihalash orqali zarur tajribani egallaydi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘limda raqamli vositalarning yosh xususiyatlariga mosligi, foydalanish qulayligi va didaktik samaradorligini baholash muhimdir.

Virtual reallik texnologiyalarining ta‘lim jarayoniga kirib kelishi ham o‘qituvchining yangi pedagogik imkoniyatlarni o‘zlashtirishini talab qiladi. Virtual reallik asosidagi texnologiyalar o‘quv materialini vizuallashtirish, tajribaviy faoliyatni modellash va o‘quvchining darsdagi faolligini oshirish uchun qo‘llanishi mumkin. Biroq bunday vositalardan foydalanish o‘qituvchidan texnologik imkoniyatni pedagogik maqsad bilan bog‘lash, dars ssenariysini oldindan loyihalash va o‘quvchi faoliyatini nazorat qilish ko‘nikmalarini talab etadi [5:229].

Uchinchi muhim shart-sharoit — pedagogning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta‘minlashdir. Yangilanayotgan ta‘lim tizimi sharoitida bo‘ljak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining professional kompetensiyasi fan mazmunini bilish bilangina belgilanmay, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o‘zlashtirish, ta‘lim jarayonini loyihalash va o‘z kasbiy faoliyatini takomillashtirish qobiliyatlari bilan ham tavsiflanadi [7:32]. Shu sababli pedagoglarni tayyorlash va malakasini oshirish dasturlarida raqamli pedagogika bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar ulushini kuchaytirish maqsadga muvofiq.

Yuqoridagi jihatlarni umumlashtirganda, raqamli ta‘lim sharoitida kasbiy kompetensiyaning rivojlanishini izchil pedagogik jarayon sifatida ifodalash mumkin: raqamli muhit - pedagogik bilim - raqamli kompetensiya - metodik integratsiya - amaliy faoliyat - refleksiya - kasbiy kompetensiya. Mazkur ketma-ketlik texnologiyani ta‘limning maqsadi emas, balki pedagogik natijaga erishish vositasi sifatida talqin qilish imkonini beradi. Demak, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining raqamli kompetensiyasini rivojlantirishning asosiy mezonini texnologiyalar soni emas, balki ularning ta‘lim mazmuni, o‘quvchi ehtiyojlari va pedagogik maqsadlar bilan qanchalik samarali uyg‘unlashtirilganligidir.

**Xulosa.** Raqamli ta‘lim sharoitida boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy ta‘lim tizimining muhim pedagogik vazifalaridan biridir. Raqamli texnologiyalarning ta‘lim jarayoniga keng joriy etilishi o‘qituvchining kasbiy faoliyatiga qo‘yiladigan talablarni tubdan o‘zgartirmoqda. Endilikda boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi nafaqat o‘quv fanlari mazmunini chuqur bilishi va an‘anaviy metodlardan samarali foydalanishi, balki raqamli ta‘lim vositalarini pedagogik maqsadlar asosida tanlashi, ta‘lim jarayoniga integratsiyalashi va ularning samaradorligini baholashi ham zarur. Shu jihatdan kasbiy kompetensiya pedagogik, metodik, kommunikativ, raqamli va refleksiv qobiliyatlarning o‘zaro uyg‘unlashgan tizimi sifatida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot doirasida olib borilgan nazariy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli kompetensiya boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantiruvchi muhim tarkibiy qism hisoblanadi. Biroq raqamli kompetensiyani faqat kompyuter, internet, elektron platformalar yoki multimedia vositalaridan foydalanish ko‘nikmasi bilan cheklab bo‘lmaydi. U raqamli resurslarni tanqidiy baholash, o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, raqamli ta‘lim mazmunini ishlab chiqish, o‘quv faoliyatini tashkil etish va ta‘lim natijalarini tahlil qilish qobiliyatlarini ham qamrab oladi. Demak, o‘qituvchining raqamli tayyorgarligi uning umumiy pedagogik mahorati bilan uzviy bog‘liq holda shakllanishi lozim.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish uchun bir qator pedagogik shart-sharoitlarni ta‘minlash talab etiladi. Jumladan, zamonaviy raqamli ta‘lim muhitini yaratish, o‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini tashkil etish, amaliy raqamli faoliyatni kuchaytirish, metodik ko‘mak ko‘rsatish va pedagogik refleksiyani rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida raqamli pedagogika bo‘yicha nazariy bilimlarni amaliy mashg‘ulotlar bilan uyg‘unlashtirish zarur. Bunday yondashuv pedagogning raqamli vositalardan mustaqil va maqsadli foydalanish qobiliyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanishda boshlang‘ich ta‘limning yoshga oid xususiyatlarini hisobga olish alohida ahamiyatga ega. Interaktiv platformalar, multimedia, elektron darsliklar va virtual reallik vositalari o‘quvchilarning qiziqishini oshirish, murakkab tushunchalarni vizuallashtirish va ta‘lim jarayonini individuallashtirish imkonini berishi mumkin. Shu bilan birga, ularning qo‘llanilishi pedagogik maqsad, o‘quv mazmuni va o‘quvchilarning psixologik ehtiyojlari bilan muvofiqlashtirilishi kerak. Texnologiyadan foydalanishning samaradorligi uning yangiligi bilan emas, balki ta‘limiy vazifani hal qilishdagi amaliy qiymati bilan belgilanadi.

Umuman olganda, raqamli ta‘lim sharoitida boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish uzluksiz, tizimli va integrativ jarayon sifatida qaralishi lozim. Mazkur jarayonda raqamli muhit, pedagogik bilim, metodik mahorat, amaliy faoliyat va refleksiya o‘zaro bog‘liq holda rivojlanadi. Shu sababli oliy pedagogik ta‘lim muassasalari, umumta‘lim maktablari va malaka oshirish tizimida o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirishga yo‘naltirilgan amaliy dasturlarni takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Bu esa boshlang‘ich ta‘lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning raqamli muhitda samarali ta‘lim olishini ta‘minlash va zamonaviy pedagog shaxsini shakllantirish uchun muhim pedagogik asos bo‘lib xizmat qiladi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Ahyar, A., Herlambang, Y. T. Strengthening pedagogical competence of elementary teachers in the digital era // *Curricula: Journal of Curriculum Development*. – 2025. – Vol. 4, No. 1. – P. 909–924.
2. Асылбаева, Ж., Нуржанова, С. Формирование профессиональных навыков будущих педагогов начальных классов на основе цифрового образования // *Вестник Кокшетауского университета имени Ш. Уалиханова. Серия Педагогические науки*. – 2025. – № 1. – С. 60–71.

3. Engeness, I. Developing teachers' digital identity: towards the pedagogic design principles of digital environments to enhance students' learning in the 21st century // European Journal of Teacher Education. – 2021. – Vol. 44, No. 1. – P. 96–114.
4. Falloon, G. From digital literacy to digital competence: the teacher digital competency (TDC) framework // Educational Technology Research and Development. – 2020. – Vol. 68, No. 5. – P. 2449–2472.
5. Иванов, Д. В., Власова, В. К. Практика развития креативности будущего учителя начальных классов в современной цифровой образовательной среде с помощью технологии виртуальной реальности // Педагогика. Вопросы теории и практики. – 2023. – Т. 8, № 3. – С. 229–236.
6. Kiryakova, G., Kozhuharova, D. The Digital Competences Necessary for the Successful Pedagogical Practice of Teachers in the Digital Age // Education Sciences. – 2024. – Vol. 14, No. 5. – P. 507.
7. Suguraliyeva, A., Bakhtiyarova, G., Abil, A., Kapina, E., Taganova, A. Professional competence of future primary school teachers in the context of an updated educational system // Journal of Teaching and Learning. – 2026. – Vol. 20, No. 1. – P. 32–47.